

Academisch handelswaar

ESSAY David Bassens

Academische kennis lijkt steeds vaker een product met een bepaalde maatschappelijk vastgestelde ruilwaarde. Bovendien is output de basis waarop een academicus of universiteit wordt beoordeeld. Publicaties kunnen geteld en worden ingeruild tegen onderzoekfondsen en gelden als toegangs- en promotieticket in een stampvolle academische arbeidsmarkt.

Het lijkt ongerelateerd, maar dergelijke commodificatielogica's binnen academia kunnen we interpreteren als een spiegelbeeld van evoluties binnen mondiale (elektronische) financiële markten. In beide gevallen worden de systemen opgeschaald naar het mondiale niveau. Dit zorgt voor problemen wanneer men de onderliggende waarde van het goed dat binnen dat systeem circuleert, wil kennen. In de financiële sector gaat men ervan uit dat de mondiale elektronische markt de ruilwaarde van activa zoals aandelen en obligaties en bij uitbreiding de kredietwaardigheid van hun bezitter 'correct' zal bepalen. Dit wordt dan gecodificeerd in de welbewuste kredietratings, zoals een 'triple A'-rating die de hoogste kredietwaardigheid aanduidt.

Publicaties in internationale, peer-reviewed tijdschriften gelden als pasmunt voor een succesvolle academische carrière

Een soortgelijke evolutie doet zich mutatis mutandis voor in een internationaliserende academische wereld. Ook hier zorgt mondiale interactie, die steeds vaker op basis van een golf van online beschikbare artikelen verloopt, voor een zoektocht naar nieuwe collectieve definities

van wetenschappelijke waarde, credibiliteit en autoriteit. Deze zondvloed van mondiaal beschikbare academische activa maakt evenzeer een praktijk van codificeren van de waarde van het wetenschappelijk product noodzakelijk. Dit leidt tot codes zoals de A1-publicaties (publicaties in internationale peer-reviewed tijdschriften), die als pasmunt gelden voor een succesvolle academische carrière.

Academia en financiële markten blijven natuurlijk fundamenteel andere beestjes, maar in beide gevallen is er een relatie tussen de (on) zekerheid over waarde en het opschalen van een systeem. In beide gevallen suggereert dit een verschuiving in de collectieve definitie van waarde: van gebruikswaarde naar ruilwaarde en parallel van het kwalitatieve naar het kwantitatieve. Laten we kijken hoe dat refereert aan beide voorbeelden.

Constructie van zekerheden

Onzekerheid lijkt hét codewoord van de laatste vijf jaren van economische en financiële crisis. Onzekerheid over een baan, onzekerheid over de waarde van het twintig-euro-biljet in je portemonnee, onzekerheid over hoeveel je zult neertellen als je de volgende keer de benzinetank volgooit. Kort gesteld, er heerst een fundamentele onzekerheid over de waarde van zaken rondom ons. Op zich is dit geen uniek fenomeen. We weten uit studies naar de 'longue durée' van het kapitalisme dat crisissen komen en gaan met steevaste zekerheid. En in hun kielzog brengen crises fases met zich mee waarin vermeende zekerheden plotsklaps op de helling komen te staan. Financiële markten bestaan al lang, maar hun doorgedreven mondialisering en virtualisering hebben onzekerheid over talloze ongreepbare financiële transacties verder gevoed.

De discussie over onzekerheid in een opschalend systeem kan worden teruggevoerd op een debat over het belang van 'plaats' onder (economisch) geografen. Volgens enkelingen betekende mondialisering de doodsteek van geografie als object of discipline. Vele anderen waren meer genuanceerd, maar er werd toch aangenomen dat de zich snel ontwikkelende informatie- en communicatietechnologieën, gekoppeld

Vanmiddag eerst de
B&O-gesprekken,

dan de werkgroep
van het honours-
programma...

... en als dan de vergadering
over de valorisatie-ambities
niet te veel uitloopt...

... heb ik aan het eind
van de middag nog net
een half uurtje voor
slow science...

aan historisch lage transportkosten, het mogelijk zouden maken een wereldwijd economisch of financieel systeem succesvol te onderhouden. Tegelijk werd duidelijk dat het ontstaan van een mondiale schaal het belang van plaats helemaal niet ondergroef, maar zelfs versterkte: kennis over waarde bleek niet terug te brengen tot een cijfertje of lettertje, zo getuigt het blijvende belang van financiële centra. In de woorden van Clark en O' Connor: sommige financiële producten zijn opmaak of in geringe mate doorschijnend en alleen 'in situ' te begrijpen, andere producten zijn doorzichtig en overal te vatten. Geografen konden blijven jubelen bij het feit dat face-to-face (f-2-f) contact en dus plaats fundamenteel bleef in de wereldeconomie bij het overdragen van onuitgesproken kennis die zich niet zomaar liet transplanteren in tijd en ruimte.

Zelfstandige logica

Toch zagen we gedurende de laatste drie decennia nu net een sterke groei in mondiale financiële markten. 'Collateralized debt obligations' met hoge kredietwaardigheid leken interessante investeringsproducten vóór het uitbarsten van de mondiale kredietcrisis, ondanks hun onstabiele verankering in een – zo bleek later – overgewaardeerde Amerikaanse vastgoedmarkt (zie thema Crisis AGORA 2013-2). De crisis toonde aan dat financiële markten een zelfstandige logica hebben – het marktgelooft – waardoor men collectief tot een definitie van een veilige of goede investering kan komen. De crisis deed bovendien ook blijken dat hoe die financiële producten relateerden aan de situatie aan de grond er bovendien weinig toe deed zolang de vertrouwensvraag "hoe goed staat de Amerikaanse hypotheekmarkt er eigenlijk voor?" niet werd gesteld. Net daarom kregen actoren die die waarde wel beweerden te kunnen coderen, zoals de kredietbeoordelaars Standard and Poors, Fitch en Moody's, een machtige positie en fungeerden hun codes als voor waar aangenomen definities. Hun triple A's bleken toen de crisis uitbrak vooral de ruilwaarde in financiële markten te beslaan en niet zozeer de achterliggende waarde gebaseerd op economische fundamenten.

Academische waarde(n)

Definities van academische waarde – toch zeker in onze contreien – blijken nu net ook zo sterk op de gecodificeerde ruilwaarde van de geproduceerde kennis te hangen. Parallel aan de kredietratings kent de internationale academische markt haar eigen collectieve definities: in de ogen van universitaire bureaucratieën en financieringsinstellingen is wat uitkomt in 'Progress in Human Geography' (een A1-tijdschrift met hoge impactfactor) het lezen en citeren waard en bijgevolg de producent kredietwaardig. Wat verschijnt in een A3 of A4-tijdschrift zoals AGORA, is dat eigenlijk niet. Die codes zelf berusten natuurlijk op een eerder proces van commodificatie: 'kennis' wordt, in tegenstelling tot een brede wetenschappelijke en maatschappelijke impact, herleid tot een accumulatie van strak aflijnbare producten van de academische kenniswerker. Dit heeft alles te maken met een obsessie bij universiteiten, financieringsinstellingen en overheden met, vaak ongespecificeerde, 'kennis' die als de smeerolie van innoverende regio's zou dienen in een mondiale kenniseconomie. Er is met andere woorden een duidelijke politiek-economische prikkel om deze kennis aantoonbaar te maken. Hetzij door te wijzen op een sterke vertegenwoordiging van nationale

universiteiten in tal van internationale ranglijstjes, hetzij door het aantal patenten en spin-offs en het aantal internationale publicaties te meten.

Maar los daarvan rijst de nood aan collectieve definities van waarde ook binnen het academische veld zelf. Dit komt, parallel aan financiële markten, door grosso modo twee evoluties. In eerste instantie is er een doorgedreven mondialisering van het academisch metier: academici zijn mobieler op grotere schaal en met grotere frequentie, bijvoorbeeld met het oog op het bijwonen van internationale congressen en projectvergaderingen. Dat betekent dat hun wetenschappelijk onderzoek zich dient te verhouden tot internationale debatten in internationale publicaties. Disciplines specialiseren zich steeds verder en 'peers' zijn slechts uitzonderlijk binnen de grenzen van het nationale academische veld te vinden. Mobiliteit is tegelijk een oorzaak en gevolg van het steeds verder uitdijen van (persoonlijke) wetenschappelijke netwerken. Ten tweede verloopt de communicatie van academische kennis steeds meer elektronisch via digitale formats waardoor de stroom aan 'kennis' exponentieel toeneemt. In praktijk betekent dit dat academici genoodzaakt zijn te navigeren en laveren door een steeds grotere stroom van wetenschappelijke output, waarvan bron en inhoud steeds moeilijker op waarde te schatten zijn.

Het mondialiseren van de 'peer group' creëert, alle f-2-f-contact op internationale conferenties ten spijt, informatieasymmetrieën over de ware autoriteit (en deontologie) van een academicus in zijn/haar veld. Verder communiceren academici steeds vaker via (korte) teksten en dat heeft zo zijn eigenaardigheden. In tegenstelling tot een boek kan een auteur zich in een afgeborsteld artikel terdege verschuilen achter wetenschappelijke retoriek, methodologische vaagheid en handige intertekstualiteit. Zodoende treedt steeds vaker een proces van 'conceptual stretching' op waarbij op papier gelijkende concepten vaak andere of meer genuanceerde betekenissen hebben. Een toren van Babel in de eeuw van de communicatietechnologie. Het huidige wetenschappelijk product is daarom vaak opmaak, soms doorschijnend, maar zelden of nooit doorzichtig.

Academische arbitrage

Het academisch veld dient desondanks tot nieuwe collectieve definities te komen van wat waarde uiteindelijk is, anders rafelt het systeem uiteen. Waar de stromen woelig zijn, zijn loodsen nodig. En die zijn er, ook al bieden zij andere navigatiemiddelen aan die niet de broodnodige kwalitatieve onuitgesproken kennis overbrengen, maar die laatste bij gebrek aan beter vervangen door kwantitatieve definities van betrouwbare/nuttige kennis. Een rots in de branding is sinds een aantal decennia de scientometrie en het 'Web-of-Knowledge' (W-o-K) van Thomson-Reuters. W-o-K indexeert internationale artikelen die peer-reviewed zijn en biedt de gebruiker aldus een eerste lezing van wat relevant is. W-o-K laat verder ook toe artikelen te ordenen volgens aantallen citaties en berekent ook impactfactoren voor tijdschriften in de database die de diepte en breedte van hun bereik aangeven. Wetenschappelijke waarde wordt plotsklaps een meetbare grootheid.

En W-o-K is populair. Bijblijven, zelfs in je gespecialiseerde veld, is immers moeilijk, zeker in een context van een (te) hoge schouderbelasting van de vaak tengere academicus. Dus duikt het ex absurdo redeneren op: een veel geciteerd artikel in W-o-K kan niet irrelevant zijn, een artikel

in een tijdschrift met een hoge impactfactor kan toch geen quatsch zijn. Hierdoor wordt W-O-K al snel het firmament waaraan een academicus zijn of haar ster wil laten schitteren, vermits hij of zij hierop zal beoordeeld worden in de academische markt. Een ander gevolg is dat fysiek opzoekwerk in bibliotheken eerder de uitzondering dan de regel dreigt te worden, waardoor boeken het vaak afleggen tegen artikelen. Bovendien verdwijnt het van kaft tot kaft doornemen van tijdschriften waardoor de kans op toevallige ontdekkingen geringer wordt. Het start- en eindpunt van een literatuurstudie is – met enige populair-academische vrijheid gesteld – gebaseerd op de bovenste twee pagina's van de door W-o-K gegenereerde hits. Wat hier gebeurt, alle deontologie ten spijt, is een vorm van academische arbitrage waarbij de academicus zich richt op de collectieve kwantitatieve definities van wetenschappelijke waarde, die mogelijks (maar daarom ook niet noodzakelijk) de waarde van de aldus geproduceerde output ondergraaft.

Het systeem rafelt uiteen als het academisch veld niet tot nieuwe collectieve definities komt van wat waarde is

Besluit

We stellen in beide voorbeelden vast dat – zonder tegenwind – de definitie van waarde in grote systemen logischerwijze verschuift van het kwalitatieve naar het kwantitatieve. In financiële markten is het onmogelijk, dan wel zeer kostelijk om onuitgesproken kennis omtrent investeringen ter plekke te achterhalen. In academia kan een individuele wetenschapper onmogelijk binnen zijn tijdsbudget tot een onafhankelijke kwalitatieve lezing komen van een aanzwellende en geografisch divers aanbod. In beide gevallen zien we dat een kwantitatieve collectieve definitie – een meting – daarom overneemt. Op financiële markten wordt een (volatiele) prijsvorming afhankelijk van marktsentiment omtrent de ruilwaarde van het financieel goed gecodificeerd in een kredietwaardigheidsscore. In een moeilijk te belopen mondiale academische wereld wordt een persoonlijke vaststelling van de onderbouwing van geproduceerde output en de autoriteit van haar producent aangevuld met handige metingen zoals impactfactoren van tijdschriften en persoonsgebonden citatie-indexen.

In beide gevallen blijft het niet bij navigatie van een groot complex kennissysteem alleen, maar dienen deze metingen op ten duur als fundament voor een eng en vaak door modes en hypes gedreven reproductie van het systeem. In financiële markten troepen investeerders samen rond 'fascinerende' groeimarkten (van internetbedrijven tot Islamitische markten). In academia uit dit zich in een snelle opeenvolging van wetenschappelijke hypes (zie thema Hypes AGORA 2011-3). In beide gevallen blijkt, na het wegebben van de mode, de uiteindelijke gebruikswaarde vaak mager uit te vallen. Investeerders zitten met overgewaardeerde activa op hun balansen. Academia zit met – als het goed gaat – vaak geciteerde, maar daarom niet per se diepgaande of

verhelderende vers getapte concepten. In beide gevallen veroorzaakt opschaling een neiging naar een op ruilwaarde gebaseerde definitie van het goed. In het geval van financiële markten zijn de desastreuze gevolgen in de huidige crisis tastbaar; in academia steekt creatief publiceren à la Diederik Stapel meer en meer de kop op. De laatste parallel dan: zonder kwalitatief waardeoordeel en een vermeerdering van de tijd die academici daar kunnen voor vrijmaken, valt te vrezen voor de maatschappelijke legitimiteit van het academisch systeem, zoals dat nu al voor de financiële sector het geval is. Eens zien hoe ver we dan met de kenniseconomie staan.

David Bassens (david.bassens@vub.ac.be) is docent economische geografie en codirecteur van Cosmopolis – Centre for Urban Research, Vrije Universiteit Brussel.

Literatuurselectie

- Clark, G.L., K. O'Connor (1997) The informational content of financial products and the spatial structure of the global finance industry. In *Spaces of globalization: Reasserting the power of the local*, ed. K. Cox. New York: Guilford, 89-114.
- Garfield, E. (1979) Is citation analysis a legitimate evaluation tool? *Scientometrics*, 1(4), 359-375.
- Sartori, G. (2009) The Tower of Babel. In D. Collier & J. Gerring (Eds.), *Concepts and Method in Social Science. The Tradition of Giovanni Sartori* (pp. 61–97). New York/London: Routledge.
- Storme, T., J.V. Beaverstock, B. Derudder, J.R. Faulconbridge, F. Witlox (2013) How to cope with mobility expectations in academia: Individual travel strategies of tenured academics at Ghent University, Flanders. *Research in transportation Business and Management*, 9, 12-20.